

60 let ochrany přírody a její obnovy ve Wiltshire (Velká Británie)

Gary Mantle

Koncem července 2022 navštívili pracovníci AOPK ČR Velkou Británii a dva dny čerpali zkušenosti u nevládní organizace Wiltshire Wildlife Trust (WWT). I když

hlavními aktivitami zůstává péče o biotopy a jejich obnova, má tato organizace široký záběr týkající se nejen životního prostředí, ale i výchovy a léčení přírodou.

Bohatá populace vstavače kukačky v lokalitě Clattinger Farm. Foto Gary Mantle

Počátky WWT

Wiltshire Wildlife Trust byl založen v roce 1962. Mnohými zakladateli se stali vlastníci pozemků a zemědělci, kteří byli znepokojeni industrializací zemědělství a rozsáhlým používáním pesticidů. Průzkum lučních porostů na vápnitém podloží v roce 1963 zjistil, že 9 přírodovědně významných lokalit (*Sites of Special Scientific Interest – SSSI*), teoreticky zákonem chráněných, bylo rozoráno nebo poškozeno. Zatímco v roce 1939 v hrabství Wiltshire se pěstoval ječmen na 5260 ha, byla do roku 1963 tato rozloha desetkrát zvýšena. A strmé svahy, které nebyly zemědělsky „vylepšeny“, byly letecky stříkány herbicidy a hnojivem.

WWT se zpočátku soustředil na zajištění dobrovolných smluv k ochraně klíčových území, ve kterých se stále ještě vyskytovaly vzácné nebo ohrožené druhy. Ale takové smlouvy neposkytovaly nezbytné dlouhodobé zabezpečení, a tak Trust začal pozemky vykupovat. Prvním územím získaným v roce 1970 byla loučka na horním toku řeky Temže, kde se zachoval rozsáhlý porost řebčíku kostkovaného (*Fritillaria meleagris*), z čehož polovina měla bílé květy místo typické nachové barvy. Od té doby WWT vytvořil 42 přírodních rezervací o celkové výměře přes 1200 ha. Každá rezervace je veřejnosti volně přístupná.

Do roku 1994 se politika získávání pozemků zaměřovala na biotopy vysoké kvality. Když byly lokality s vysokou hodnotou biodiverzity nabízeny k prodeji, WWT se pokusil získat finance k jejich zakoupení. Obvykle bylo potřeba potenciálním sponzorům ukázat, jaké riziko pro přírodu představuje změna vlastnictví a proč by WWT měl danou lokalitu chránit. Tento přístup se změnil, když se objevily dva nové velké finanční zdroje – Národní loterie a skládková daň (*landfill tax*). Zatímco loterijní granty pokryly velkou část nákladů, většinu požadovaného spolufinancování poskytla skládková daň. Tyto nové zdroje umožnily prostřednictvím výkupu pozemků i tvorbu a obnovu biotopů, které byly poškozeny nebo znehodnoceny či se nacházely

Coombe Bissett. Motýlí násep s kolonizací bodově vysetých živných rostlin. Foto Gary Mantle

vedle existujících přírodních rezervací. V letech 1997 až 2000 WWT obdržel 16 grantů z loterie v hodnotě 3,1 milionu liber, což přispělo k zakoupení 12 území na zemědělské půdě po celém hrabství, např. nížinné sečné louky, trvalé pastviny a pastviny na vápnitém podloží. Loterijní granty navíc podpořily obnovu travních porostů

na 8 lokalitách o celkové rozloze 323 ha (Mantle *et al.* 1999).

Zavedením nové daně místní společnost na těžbu písku a šterku Hills Group (také provozující řadu skládek), která už dříve sponzorovala projekt WWT na péči o krajinu, nabídla zvýšení

Prohlídka obnoveného travního porostu na lokalitě Coombe Bissett pracovníky AOPK 25. 7. 2022. Foto Jan W. Jongepier

Luční flóra vyvíjející se na bývalé orné půdě (před 8 lety) s rudohlávkem jehlancovitým. Foto Gary Mantle

podpory. A tak Hills Group v unikátním partnerství podporuje ochrannářskou práci WWT nepřetržitě po dobu více než 32 let a daroval více než 9 milionů liber formou sponzorství a skládkové daně. Tato pozoruhodná podpora WWT umožnila realizaci stále náročnějších projektů. Je třeba poznamenat, že na nákup pozemků a péči o ně štědře přispívají také členové Trustu. Tyto příspěvky jsou důležité i proto, že prokazují sponzorům sílu místní podpory.

Obnova luk

Největším projektem obnovy luk pro WWT (pravděpodobně i v rámci Spojeného království) byl v roce 2000 nákup a následná obnova 230 ha sečných luk a trvalých pastvin v Blakehill Farm v severním Wiltshire. Jednalo se o bývalou zemědělskou půdu, kterou v roce 1943 zakoupilo ministerstvo obrany, aby na ní vybudovalo vojenské letiště. Po ukončení 2. světové války ministerstvo používalo toto území pro různé

další účely, ale v roce 1999 se rozhodlo, že jej už nepotřebuje. Vzletové a přistávací dráhy a velká část betonové infrastruktury byly odstraněny a plochy byly pronajaty místním farmářům na pastvu, seno a siláž. Kvůli změně půdám a drenáží je dnes ještě pořád vidět strašidelný obrys tří ranvejí a různých cest a budov.

Většina travních porostů byla po přisevu a hnojení druhově chudá, i když se v zájmovém území nacházely malé plochy pestřejších lučních porostů, které dosety či obnoveny nebyly. WWT tuto lokalitu spravuje s cílem obnovy druhově bohatých luk a pastvin. Hlavní metodou je kosení a pasení krávy a ovce podle tradičního způsobu a rozprostírání zeleného sena z nedávné druhově bohaté louky na Clattinger Farm. Zelené seno se tvoří balíkováním sena před tím, než vyschne a semena se uvolní. Aby byl dopad na travní porost minimální, jsou zdrojové plochy se každoročně střídají. Aplikování zeleného sena je nejen levnější než výsev semen lučních

bylin, ale také s sebou přináší bezobratlé a houby, které pomáhají při uchycení planých rostlin a obnově rozmanitějšího ekosystému. Kromě zvyšování rostlinné diversity zůstává území důležitým místem pro zajíce polního, sovu pálenou, skřivana polního a kolihu velkou. Projekt na Blakehill Farm splňuje 45 % cíle pro obnovu luk podle britského Akčního plánu pro biologickou rozmanitost. Bližší informace k této lokalitě lze nalézt na webových stránkách War to Wildlife (<https://www.rafbakehillfarm.co.uk>).

Inspirace z Bílých Karpat

Autorova návštěva Bílých Karpat v roce 2000, kdy měl přednášku na semináři pořádaném organizací Eurosita o obnově luk, se ukázala jako „*moment kairos*“. Vize, rozměr a úspěch obnovy práce vedené Ivanou Jongepierovou a jejími kolegy vzbudily velký obdiv. Klíčovým prvkem bylo nejen znovuosévání bývalých, rozoraných luk, ale také spojování fragmentovaných lokalit

Tehdejší princ Charles při otevření přírodní rezervace Lower Moor Farm v roce 2007. Foto Tom Cairns

v krajiněm rozměru, které dalo inspiraci k novému přístupu k ochraně přírody. Po návratu do Anglie, s novou vizí a energií, jsem se o tento nový přístup k ochraně přírody podělil s kolegy z dalších trustů (The South West Wildlife Trusts), což vedlo k celoroční studii na vytvoření rámce pro ochranu v krajiněm měřítku. Dostala titul *Obnova biologické rozmanitosti (Rebuilding Biodiversity)* a prezentovala nový přístup: urychlit vytváření a obnovu biotopů, znovu spojit přírodní místa a umožnit druhům pohyb po krajině. Výsledky této studie byly prezentovány na konferenci v roce 2003 a shrnuty ve zprávě zveřejněné na konferenci *Rebuilding Biodiversity in the South West* (Brennan 2005).

Výroční schůze výkonných ředitelů všech Wildlife Trustů v roce 2002, původně plánována v hrabství Dorset, se nakonec posunula do Radějova. Součástí byly terénní exkurze do NPR Čertoryje a na různé lokality, kde byly luční porosty obnoveny. Účinek byl okamžitý! Po návratu do Spojeného království jednotlivé Wildlife Trusty přepsaly své strategie a plány odrážející jiný přístup a začalo se pracovat na přípravě nové národní strategie pro všechny Wildlife Trusty. V roce 2006 byla strategie publikována pod titulem „Living Landscapes“ (Hilborne 2006).

I v dalších letech (2007, 2013 a 2017) objevovali zaměstnanci WWT bohatou přírodu Bílých Karpat, aby si připomněli, že to, co v Anglii považují za normu, je vlastně její degradační stadium, že došlo k posunu výchozího stavu (*shifting baselines*) a ztrátě zážitků v přírodě (*extinction of experience*). Toto uvědomění je přitom důležité k obnově výchozího stavu podoby rozmanitých a funkčních ekosystémů.

Krajinový rozměr

V roce 2007 princ Charles (nyní král Karel III.) navštívil farmu WWT Lower Moor Farm. Tato nově získaná lokalita byla zakoupena k podpoře managementu přírodní rezervace Clattinger Farm, která je asi nejlepším britským příkladem nížinných luk a byla slavnostně otevřena princem o deset let dříve. Všechny zdejší louky jsou považovány za cenné a na záložní pastviny bylo třeba přesunout dobytek v době, kdy louky na Clattingeru byly kvůli senoseči uzavřené. Ve svém projevu princ Charles silně podporoval přístup WWT k ochraně lokality Clattinger a poznamenal, že „čím dál tím víc naše krajina už to není schopná zvládat. Malé izolované kousky pozemků už nemohou poskytovat přírodě potřebnou ochranu.“

V roce 2010 britská vláda pověřila tým profesora sira Johna Lawtona, aby provedl revizi přírodních lokalit v Anglii a posoudil, zda jsou schopny reagovat a přizpůsobit se rostoucím změnám klimatu. Zpráva „Lawton Report“ (Lawton *et al.* 2010) zjistila, že existující lokality jsou obecně příliš malé a izolované a nedostatečné pro ochranu přírody v Británii již nyní a zejména tváří v tvář změně klimatu. Bylo navrženo významné navýšení ve financování managementu existujících lokalit, rozšíření jejich výměry tvorbou přechodných pásem a jejich lepší propojeností, aby vznikla celistvější krajina. Reakci vlády obsahovala bílá kniha o přírodním prostředí z roku 2011. Pod titulem „Přirozená volba: zajištění hodnoty přírody“ tento dokument (HM Government 2011) obsahuje návrhy k založení přírodních sítí i pro zelenou ekonomiku a obnovu propojení lidí a přírody. Byl zřízen fond s částkou 7,5 milionu liber na podporu 12 *Nature Improvement Areas* (území ke zlepšování přírody), kde by organizace mohly spolupracovat na obnově a znovu propojení přírody ve významném měřítku.

I když mnozí považovali vládní finanční závazky k obnově přírody za nedostatečné, tyto publikace ukazují na to, jak obrovská je výzva k obnově přírody v zemi, která patří ke státům s nejvíce

Wiltshire Wildlife Trust (WWT) je jednou ze 46 britských nevládních organizací sdružených v The Wildlife Trusts. Celkem mají 900 000 členů, 35 000 aktivních dobrovolníků, 2000 zaměstnanců a 600 správců (*trustees*).

WWT dnes spravuje po celém hrabství Wiltshire více než 40 přírodních rezervací, ve kterých chrání mokřady, louky a lesy. Má přes 23 500 členů (>3 % populace hrabství), více než 800 aktivních dobrovolníků a 150 zaměstnanců, obrát činí ca 5 milionů liber ročně.

Od roku 1994 Trust aktivně řeší tři hlavní problémy: ekologickou krizi, klimatickou krizi a odtrženost lidí od přírody. Filozofií je: myslet globálně, ovlivňovat celostátně a jednat lokálně. Finance na činnost Trustu jsou získávány především z Národní loterie a *Landfill Tax* (skládková daň).

Řídí se slovy sira Davida Attenborougha: „Nikdo nebude chránit to, na čem mu nezáleží. Nikoho nebude zajímat to, co nikdy nezažil.“ WWT proto povzbuzuje veřejnost, aby navštěvovala rezervace a trávila více času v přírodě. Vybudoval návštěvní centra, ptáčích pozorovatelny, povalové chodníky a podle možností zpřístupnil své lokality pro handicapované. Nedávno otevřel dvě kavárny s výhledem na jezera u dvou rezervací (Langford Lakes v jižní Wiltshire a Lower Moor na severu). Kromě toho vyvíjí mnoho dalších činností, např. kampaně pro recyklaci odpadu, založení organizace pro spravení nábytku a spotřebičů, provozování poradny pro energetickou účinnost domů, posílení činnosti místních komunit. Také založil společnost Wiltshire Wildlife Community Energy, jejíž solární panely dnes produkují více než 6 MW elektřiny. Výpočty uhlíkové stopy ukazují, že WWT zachycuje více uhlíku, než vypouští. WWT je největším poskytovatelem alternativního vzdělávání v hrabství, zaměstnává přes 45 lektorů. Přitom se soustřeďuje na uspokojování potřeb nejzranitelnějších mladých lidí a dospělých. Pracuje se zraněnými nebo nemocnými vojáky, dětmi hledajícími azyl a osobami s duševním onemocněním. WWT provozuje dvě pečovatelské farmy na severu a na západu hrabství (<https://www.wiltshirewildlife.org/pages/category/care-farms>).

vyčerpanou přírodou na světě. Potvrzují, že systém ochrany lokalit nestačí a je nezbytný aktivní program tvorby, obnovy, ochrany a propojení biotopů. Slovy prof. Johna Lawtona,

Rozprostření zeleného sena nasbíraného na Clattinger Farm. Foto Paul Darby

naší mantrou musí být „větší, lepší, chráněné a propojené“.

Příkladem tohoto přístupu je Coombe Bissett Down jižně od Salisbury, který WWT koupil v roce 1995. Jednalo se o rozorané louky na vápnitém podloží. Jen pár malých ploch druhově bohatých porostů zachovalých na příkrých svazích bylo vyhlášeno přírodovědně významnou lokalitou (SSSI). Aby se celé území znovu stalo druhově bohatou trvalou pastvinou, byly plochy orné půdy v roce 1998 osety bylinami a jemnými travami. O dvacet let později na nich již kvete mnoho druhů rostlin včetně orchidejí rudohlávkou jehlan-covitého a pětiprstky žežulníku, a létá spousta modrásků typických pro tento biotop.

V roce 2018 se Trustu podařilo výměru rezervace zdvojnásobit díky výkupu dalších pozemků na orné půdě. Součástí byly i parcely zatrávněné o šest let dříve. Na orné půdě se ještě tři roky pěstoval ječmen za účelem snížení zejména koncentrace fosfátů, aby po obnově nebyly byliny vytlačeny travami. Plocha byla potom oseta směsí místních lučních druhů. Zároveň byla vykopána velká plocha křídý k tvorbě „motýlího náspu“. Strmé svahy s holou skálou byly osázeny vikvovitými, sloužícími jako živné rostliny pro motýly jako modrásek jetelový, jehlicový nebo nejmenší. Už o dva roky později byl porost dobře zapojený a cíloví motýli byli pozorováni při sbírání nektaru a kladení vajíček.

Obnova vodních toků

V hrabství Wiltshire pramení řeky Temže a Bristol Avon, které byly stejně jako většina britských řek silně pozměněny lidskou činností. V 16. a 17. století byly k vytvoření tzv. vodních luk instalovány jezy a kanály. Ty byly později vybagrovány a narovnané. V důsledku odběru, hlavně pro zásobování vodou, došlo ke snížení průtoku. Nicméně zůstávají jedním z nejdůležitějších přírodních statků. Řeka Hampshire Avon, protékající křídovým podložím, je pro svou čistotu („průzračná jako gin“) a konstantní teplotu považovaná za řeku s nejvyšší biodiverzitou v Británii.

Proto není divu, že je Trust od roku 1992 aktivní i v obnovování úseků říčních koryt, přičemž spolupracuje s řadou vlastníků pozemků, rybářských svazů a správci toků. K zúžení kanálů a obnovení přirozenějšího střídání mělčin a hlubších tůní byla použita široká škála technik. Eutrofizace s depozicí bahna a vodním květem zůstává hlavním problémem. Zhutnění říčních štěrků mělo vážný dopad na úspěšnost tření ryb, jako jsou losos obecný a původní pstruh obecný a lipan podhorní. Trust se pustil do stále ambicióznějších projektů včetně přesměrování přehloubeného úseku hlavního toku vedle silnice do nově vytvořeného koryta uprostřed nivy. Za uplynulých 20 let Water Team WWT řešil 110 projektů, které vedly k obnově celkem více než 60 km řek.

Současné aktivity

Nejnovějším výkupem je pastvina a 1,3 km dlouhý křídový potok známý jako Bay Meadows u města Marlborough. Představuje důležitý prvek spojující oblast výjimečné přírodní krásy (*Area of Outstanding Natural Beauty*) North Wessex Downs s řekou Kennet zařazenou mezi SSSI.

WWT pokračuje v práci na vytvoření udržitelné budoucnosti pro přírodu a lidi prosazováním nových přístupů a zpracováním ambiciózních projektů. Momentálně spolupracujeme s kolegy z Avon Wildlife Trust a vodárenskou společností Wessex Water na vytvoření trhu pro obchodování s ekologickými kredity v povodí Bristol Avon ve snaze využít soukromé finance na podporu obnovy přírody. Jedním z projektů je výsadba jabloní v širokých rozestupech s podrostem planých bylin na 32 ha biologicky obhospodařovaného pole s cílem zvýšit biologickou rozmanitost a zachovat produkci potravin.

Wiltshire je pořád jedním z hrabství s největší biodiverzitou ve Spojeném království a může se chlubit 135 přírodovědně významnými lokalitami (SSSI), přes 1500 lokalitami uznávaných přírodních hodnot, nejnižší mírou vymírání rostlin a největším počtem druhů netopýrů a motýlů. ■

Dr. Gary Mantle MBE
nositel Řádu Britského impéria
Generální ředitel Wiltshire Wildlife Trust
Článek přeložili a upravili
Jan. W. Jongepier a Ivana Jongepierová.

Literatura

- Brenman S. (2005): Rebuilding Biodiversity in the South West. Thriving Landscapes for Wildlife and People. Technical Manual. – The South West Wildlife Trusts. 104 p.
- Hilborne S. [ed.] (2006): Living Landscapes: a call to restore the UK's battered ecosystems for wildlife and people. – The Wildlife Trusts. 61 p.
- HM Government (2011): The Natural Choice: securing the value of nature. – The Stationery Office, Norwich. 84 p.
- Lawton J. et al. 2010. Making Space for Nature: a review of England's wildlife sites and ecological network. – Department for Food, Environment and Rural Affairs. 119 p.
- Mantle G., Power J. & Jones A. (1999): The conservation of grasslands – HLF's effects in Wiltshire. – ECOS (20) 3/4: 20–36.